

УДК 378.4(477)

Олена Сергійчук,
Алла Сембрат

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ РЕГІОНАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ В СИСТЕМІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються особливості підвищення ефективності процесу професійної підготовки майбутніх учителів в університетській системі освіти; дається характеристика університетських регіональних комплексів, які входять до ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Ключові слова: університетський регіональний комплекс, педагогічна готовність майбутніх учителів, університетська освіта, навчально-науково-виробничі центри.

В статье рассматриваются особенности эффективности повышения процесса профессиональной подготовки будущих учителей в университетской системе образования; дается характеристика университетских региональных комплексов, которые входят в состав ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды».

Ключевые слова: университетский региональный комплекс, педагогическая подготовка будущих учителей, университетское образование, учебно-научно-производственные центры.

In the article we consider feature improvement of the professional preparation of future teachers in university education; describe university regional systems which are included to Hryhoriy Skovoroda national pedagogical university of Pereyaslav-Khmelnytsky.

Key words: university regional complex, educational readiness of future teachers, university education, educational research and production centers.

Постановка проблеми. Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни в соціально-економічному та духовному розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена глибинними змінами в системі і структурі загальної середньої освіти та необхідністю інтеграції в європейський освітній простір. Це вимагає визначення концептуальних довгострокових стратегій щодо подальшого вдосконалення та розвитку педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації професійної підготовки

в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів досліджена педагогічною наукою недостатньо, особливо – вітчизняною педагогікою. Окремі аспекти діяльності педагогічних комплексів як інноваційних освітніх закладів розглядаються в роботах В.В. Арнаутова, В.Р. Атояна, М.Ю. Бокарева, О.Г. Важної, В.Г. Кузя, М.К. Сергєєва, Т.В. Ткача, О.В. Уварської, О.І. Шапран, М.І. Шипуліна та ін.

Метою написання статті є розкриття особливостей підвищення ефективності процесу професійної підготовки студентів в університетських регіональних комплексах, відповідно до наукової теми «Формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах університетських регіональних комплексів» (державний реєстраційний номер 0112U001111).

Виклад основного матеріалу. Університетська освіта є таким осередком науки та культури, який передає знання, уміння та навички молодому поколінню, формує світогляд, культуру, мораль кожного випускника – майбутнього суспільства. Університетська освіта в сучасних умовах має пріоритетне значення, відноситься до фундаментальних основ забезпечення розвитку соціально-економічної системи України. На сьогодні вища педагогічна освіта є одним з основних факторів формування професійної зрілості вчителя, бо суттєво впливає на інноваційну спрямованість педагогічної діяльності, без якої неможливо досягти високого рівня професіоналізму. Саме вищий педагогічний заклад покликаний розробляти нові методики й технології навчання та виховання, що мають допомогти вчителю загальноосвітньої школи досягти високого рівня викладання, якості знань учнів, сприяти його професійному зростанню [6, с. 51].

Нині реорганізується мережа вищих навчальних закладів з метою створення конкурентоспроможних сучасних ВНЗ через утворення навчально-наукових університетів, потужних регіональних університетських комплексів, які об'єднують ВНЗ різних типів, створення спільних з НАН України навчально-наукових підрозділів. Мережа вищих навчальних закладів приводиться у відповідність до потреб суспільства, запитів ринку праці і громадянина.

Досвід створення та функціонування навчально-науково-педагогічних комплексів (ННПК) має велике науково-практичне значення у зв'язку з тим, що в ньому простежується загальна для педвузів України тенденція – об'єднання всіх навчально-виховних систем у процесі підготовки майбутнього фахівця. Такі комплекси інноваційні за своєю суттю, за управлінсько-організаційними підходами та впровадженням сучасних педагогічних технологій.

У Проекті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки основними напрямками розвитку освіти є:

- оновлення законодавчо-нормативної бази системи освіти;
- модернізація структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу, переорієнтації на цілі сталого розвитку;
- створення і забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм та засобів отримання освіти;
- створення ефективної системи національного виховання, розвитку й соціалізації дітей та молоді;
- забезпечення доступності та неперервності освіти упродовж життя;
- формування здоров'язберігаючого середовища, валеологічної культури учасників навчально-виховного процесу;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
- інформатизація освіти, удосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення освіти і науки;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті;
- забезпечення національного моніторингу системи освіти;
- підвищення соціального статусу педагогів;
- створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти;
- інтегрування національної системи освіти у європейський і світовий освітній простір [5].

У Законі України «Про вищу освіту» зазначається, що структурними підрозділами вищого навчального закладу IV рівня акредитації є:

«навчально-науково-виробничі центри (комплекси, інститути), що об'єднують споріднені факультети, коледжі, технікуми, наукові, науково-дослідні, науково-виробничі й проектні інститути, дослідні станції, кафедри, наукові лабораторії, конструкторські бюро, навчально-дослідні господарства, навчально-виробничі комбінати, експериментальні заводи, фабрики, клінічні бази установ медичної освіти, полігони, технопарки, інші підрозділи;

навчально-наукові центри (комплекси, інститути), що об'єднують споріднені факультети, кафедри, наукові лабораторії, центри, інші підрозділи, що забезпечують підготовку фахівців з певних спеціальностей (напряму підготовки) та проводять наукові дослідження з певного напряму;

науково-дослідні центри (комплекси, інститути), що об'єднують споріднені наукові лабораторії, центри, інші підрозділи за певним напрямом науково-дослідної роботи [2, с. 200]».

Об'єднання різних установ навколо ВНЗ III-IV рівнів акредитації набуває в Україні регіонального значення і сприяє створенню університетських регіональних округів. У цих округах діють єдині узгоджені для всіх навчальних закладів правила інноваційної діяльності, що дозволяє «говорити» про якісно новий підхід до вирішення таких проблем вищої освіти, як:

- створення середовища, яке сприятливе для нарощування інтелектуального потенціалу університету;
- розгортання освітньої діяльності університету за широким спектром напрямів, пріоритетних у даному регіоні;
- досягнення високого рівня інформаційно-технічного забезпечення навчального процесу, розвиток дистанційної форми навчання тощо [3, с. 19]».

Навчальні і навчально-науково-виробничі комплекси створюються з метою впорядкування та координації діяльності з підготовки фахівців і підвищення їх кваліфікації, пошуку оптимальних шляхів управління системою професійної освіти. Теоретичною основою функціонування навчальних і навчально-науково-виробничих комплексів є концепція неперервної освіти, що передбачає координацію змісту, форм і методів діяльності кожного навчального закладу, який входить у комплекс, єдність та взаємодію всіх ланок освіти.

Досвід створення та функціонування навчально-науково-педагогічних комплексів (ННПК) має велике науково-практичне значення у зв'язку з тим, що в ньому простежується загальна для педвузів України тенденція – об'єднання всіх навчально-виховних систем у процесі підготовки майбутнього фахівця. Такі комплекси інноваційні за своєю суттю, за управлінсько-організаційними підходами та впровадженням сучасних педагогічних технологій, вирішується проблема варіативності професійної підготовки, вводяться нові навчальні дисципліни. Функціонування навчальних та навчально-науково-виробничих комплексів дозволяє більш ефективно вирішувати проблему організації науково-дослідної роботи студентів. Уже з першого курсу студенти знаходяться в умовах максимального наближення навчального процесу до реальної практичної діяльності, тому що навчальні заняття проводяться в усіх структурних ланках комплексу. Виникають також сприятливі умови для проведення кафедрами університету експериментальних досліджень із комплексної науково-експериментальної програми. Усе це дає можливість планувати, проводити дослідження та своєчасно поширювати результати у практику навчальних закладів комплексу.

У проекті Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси вказано, що комплекс забезпечує:

- координацію спільної діяльності навчальних закладів, підприємств, наукових організацій та установ із реалізації Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», нормативно-правових засад державної політики щодо діяльності навчальних закладів;
- підвищення якості освіти, створення більш сприятливих умов з розширення доступу до здобуття вищої освіти громадянами України;
- реалізацію системи ступеневої підготовки фахівців за інтегрованими навчальними

планами та програмами;

- підготовку педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, ефективне використання навчально-лабораторної, матеріально-технічної та виробничої бази, соціальної інфраструктури;
- підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів, працівників наукових організацій, установ та працівників підприємств;
- спільне проведення науково-дослідних робіт, здійснення наукової, науково-технічної, виробничої, інноваційної діяльності та роботи з упровадження досягнень науково-технічного прогресу у галузях економіки;
- вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці і сприяння працевлаштуванню випускників навчальних закладів;
- установа міжнародних зв'язків та здійснення міжнародної діяльності в галузі освіти;
- розробку навчально-методичного забезпечення, проведення різних видів навчальних занять тощо [5]

Особливості вищої педагогічної освіти полягають у тому, що вона все частіше розвивається в системі університетської освіти. Сьогодні потрібні такі університетські регіональні комплекси, які б насамперед урахували регіональні потреби в підготовці фахівців, забезпечували перехід до випереджувальної стратегії розвитку даного вищого навчального закладу, надавали б йому риси адаптивності, гнучкості, динамізму.

Особливого значення в умовах комплексів набувають взаємозв'язки вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, які реалізуються в різних напрямках. Можливе формування контингенту студентів або спільне навчання студентів перших і других курсів викладачами університетів, коледжів та училищ із можливістю продовження навчання в університеті у скорочені терміни. «Вищим навчальним закладам III-IV рівнів акредитації, які працюють за спільними навчальними планами і об'єднані в комплекс із навчальними закладами I-II рівнів акредитації, надається право зараховувати випускників цих навчальних закладів для продовження навчання за спеціальними програмами із скороченим терміном підготовки спеціалістів або на другі-четверті курси для поповнення академічних груп», – зазначено в «Положенні про державний вищий навчальний заклад»[2, с.103].

Нині спостерігається інтеграція різних навчальних закладів у педагогічні комплекси: «школа-ВНЗ», «ЦПТО-ВНЗ», «коледжі-університети» тощо. Це дає змогу збалансувати спектр та обсяги підготовки педагогічних фахівців щодо попиту та вимог суспільства. За словами І.М. Богданової, «...тенденція щодо безперервності освіти викликає потребу створення комплексів: дитячий садок - школа - вищий навчальний заклад [1, с. 44]». Такої ж думки притримується В.Г. Кремень, який вважає, «що слід мати більше інтегрованих навчальних закладів, до складу яких входять педагогічний університет та педагогічні навчальні заклади інших рівнів акредитації, які утворюватимуть навчально-наукові комплекси. Взагалі в системі вищої освіти треба рухатись у напрямі створення «освітніх пірамід», на чолі яких були б провідні університети в тій чи іншій сфері, а також інші навчальні заклади I-II рівнів акредитації, що працюють в аналогічному напрямі й зосереджені в тому самому регіоні [4, с. 142].

Система підготовки і професійного становлення особистості майбутнього вчителя в умовах комплексу – складне соціально-педагогічне утворення. Вона має багатоаспектну структуру, складається з компонентів, що з'єднанні системними зв'язками. Різні підходи до організації комплексів відображають економічні, соціальні та регіональні особливості, а також специфіку навчально-виховних закладів системи педагогічної освіти, на базі яких відбувається корекція їх функцій і завдань.

В університеті створені навчально-виробничі комплекси, до складу яких входять: Прилуцьке педагогічне училище ім. І.Я. Франка, Ржищівський індустріально-педагогічний технікум, Кременецький педагогічний коледж, Переяслав-Хмельницьке ЦПТО-22. На базі Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди відкриті навчально-консультаційні центри у Вінницькому педучилищі та Богуславському педколеджі, Коростишівському

педагогічному училищі, Національному еколого-натуралістичному центрі (м. Київ), Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті, загальноосвітніх школах №4 та №7 та дошкільному закладі «Сонечко» м. Переяслава-Хмельницького.

На базі навчально-виховного комплексу «Університет – ЗОШ №7» проводяться науково-методичні семінари з метою надання вчителям шкіл міста та району методичної допомоги з проблем навчання іноземних мов у сучасній загальноосвітній школі.

Ржищівський гуманітарний коледж готує фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста зі спеціальностей початкової та технологічної освіти. Випускники, які успішно закінчили коледж, мають можливість продовжити навчання в ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» готовий надати допомогу з підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів для кожного спеціалізованого навчального закладу і розширювати програму співробітництва за іншими напрямками.

Основними принципами навчально-методичної роботи комплексу є:

- вивчення новітніх технологій і систем;
- безперервність підготовки, перепідготовки спеціалістів та підвищення кваліфікації;
- поєднання теоретичного навчання з набуттям практичних навичок;
- активація самостійної освіти фахівців, формування у них потреби постійно оновлювати свої знання, індивідуалізація навчання та впровадження різних форм навчання.

Основною метою перспективного розвитку комплексу на середньострокову перспективу є формування такої моделі його розвитку, яка б відповідала довгостроковому потенціалу зростання, здатності забезпечувати послідовність підвищення добробуту студентів та викладачів, ефективне відтворення й зміцнення конкурентоспроможності підготовлених фахівців з усіх напрямків на сучасному ринку освітніх послуг.

Найважливішими завданнями щодо розвитку навчально-науково-педагогічного комплексу при функціонуванні у конкурентному середовищі є:

- упровадження нової філософії освітнього бізнесу та соціальної відповідальності через створення механізму взаємодії адміністрації, викладачів, студентів і суспільства;
- створення системи організаційних, фінансових, науково-методичних заходів щодо питань відбору, навчання і виховання талановитої та обдарованої молоді, створення умов для її інтелектуальної праці, соціального захисту й ефективного використання в різноманітних галузях України;
- розвиток форм й утримання соціально-економічної діяльності на основі нових знань і новітніх інформаційних технологій;
- спрямованість соціально-економічної діяльності на зміцнення взаємозв'язків і вирішення завдань економічного розвитку міста, інших ВНЗ для більш широкого задоволення їх потреб.

Так, Л.І. Федулова відмічає, що саме інтеграція вищих навчальних закладів із виробництвом призводить до значного економічного ефекту. Остання включає телекомунікаційні мережі, технопарки, бізнеси-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, консалтингові фірми, фінансові й інші структури. Корпорація освітньої науки із промисловістю, на думку автора, має здійснюватися за допомогою розвитку університетських інноваційних центрів, центрів трансферу технологій, агенцій технологічного брокерства, регіональних центрів нових технологій та інших форм інноваційної інфраструктури. Автор наголошує на необхідності розробки нової концепції підготовки кадрів, в основу якої, на її думку, мають бути покладені такі принципи:

- розвиток і самореалізація творчої особистості;
- постійна спрямованість на генерацію перспективних нововведень та пошук шляхів і методів їхньої практичної реалізації в інновації;
- орієнтація на підготовку висококваліфікованих і високоінтелектуальних спеціалістів;
- розгляд навчання й підготовки кадрів не як витрати на працівників, а як довгострокові інвестиції, що потрібні для розквіту галузей і регіонів;

- навчання управлінню соціальними і психологічними аспектами процесу, створення наукомістких нововведень, використання творчого потенціалу для прискореного широкомасштабного впровадження в практику інноваційних розробок;
- створення системи безперервного навчання і підвищення кваліфікації кадрів;
- співробітництво університетів та інших ВНЗ регіону з провідними підприємствами, що реалізують інноваційні проекти, а також їхня спільна діяльність у сфері розробки навчальних програм, видання підручників і монографій з інноваційних технологій, у справі підготовки спеціалістів високої кваліфікації за всіма спеціальностями і перспективними науково-інноваційними напрямками [7, с.15-16].

На сьогодні ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» співпрацює з Вашингтонським державним університетом, Краківським технічним університетом (Польща), Шуйським державним педагогічним університетом (м. Шуя, Росія), Білоруським державним економічним університетом, Коломенським державним педагогічним інститутом (Росія, економічний факультет), науково-дослідним інститутом економіки Міністерства економіки (Республіка Білорусь), університетами Мюнхена, Пряшева та ін. з метою покращення навчально-виховного процесу вишу, вдосконалення науково-дослідної роботи як студентів, так і викладачів.

Функціонування кожного елемента навчально-виховного комплексу спрямовується перш за все на модернізацію освітньо-виховного простору на основі гнучкого, мобільного реагування на потреби населення в отриманні сучасної освіти, на соціальне замовлення щодо підготовки фахівців, входження України в єдиний освітній простір.

Висновки. Таким чином, можемо сказати, що широке впровадження в освітню практику регіонального навчально-виховного комплексу дозволить досягти єдності навчально-виховної, інноваційної діяльності, неперервності, наступності освітнього процесу, надасть рівні можливості й умови для різнобічного розвитку і формування власної стратегії життєтворчості кожному вихованцю.

Для фахівців у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» створюється потужний педагогічний комплекс, який об'єднує вищі навчальні заклади різних рівнів акредитації, ЦПТО, загальноосвітні середні навчальні заклади, дошкільні заклади. Швидкий, динамічний розвиток освіти за вимогами Болонського процесу, впровадження інноваційних технологій вимагає від фахівців різноманітних галузей постійно підвищувати свій професійний рівень, поглиблювати та оновлювати професійні знання, отримувати нові кваліфікації або спеціальності на підставі здобутого раніше рівня освітньої підготовки і набутого практичного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя на основі інноваційних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Богданова Інна Миколаївна. – К, 2003. – С. 44.
2. Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання / [за заг. ред. А.П. Зайця, В.С. Журавського]. – К. : ФОРУМ, 2003. – 950 с.
3. Инновации в российском образовании : Высшее профессиональное образование (опит создания университетских комплексов). – М. : Издательство МГУП, 2001. – 103 с.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 342 с.
5. Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/.../projekt_polozhennia
6. Сипченко В.І. Роль педагогічного університету у формуванні професіоналізму вчителя / В.І. Сипченко // Вісник Черкаського університету. – Серія : Педагогічні науки. – Вип. 136. – Черкаси, 2008. – С. 51-54.
7. Федулова Л.І. Вища освіта в національній інноваційній системі / Л.І. Федулова // Вища освіта України. – 2008. – №1. – С. 9-17.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Сергійчук Олена Миколаївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»;

Сембрат Алла Леонтіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Надійшла до друку 15.12.2012 р.